

Ewa Flaszyńska

Mieszkańcy obszarów wiejskich – niewykorzystany potencjał siły roboczej w Polsce?

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza zasobów siły roboczej na obszarach wiejskich oraz przedstawienie możliwości jej realokacji do pracy zarobkowej poza rolnictwem. Rynek pracy na obszarach wiejskich w coraz mniejszym stopniu identyfikuje się z działalnością rolniczą. Stałe unowocześnianie polskiego rolnictwa i przekształcanie go w pełni rynkową gałąź gospodarki jest w stanie uwolnić nadwyżkę rąk do pracy. Ważnym wyzwaniem stojącym przed polską polityką rynku pracy staje się więc tworzenie warunków do pełnego wykorzystania tych uwalnianych rezerw, np. poprzez przekwalifikowywanie zasobów siły roboczej pracujących w rolnictwie i wykorzystanie jej w innych branżach. Prezentowanej analizie dokonano na podstawie dostępnych danych statystycznych oraz danych pozyskanych z systemów informatycznych publicznych służb zatrudnienia.

Słowa kluczowe: aktywność zawodowa, niewykorzystane zasoby ludzkie, obszary wiejskie, rolnicy, rynek pracy, siła robocza.

1. Mieszkańcy wsi i miast w statystykach rynku pracy

Jednym z kluczowych warunków wejścia Polski do Unii Europejskiej (UE) był stan zaawansowania transformacji ustrojowej. Procesem tym objęte zostało również polskie rolnictwo. W spadku po poprzednim ustroju ta dziedzina gospodarki odziedziczyła zasoby pracy niemożliwe do szybkiego zagospodarowania na otwartym rynku pracy. W rolnictwie już od wielu lat obserwowano zmniejszanie się liczby gospodarstw rolnych i jednocześnie wzrost ich przeciętnej powierzchni. Zmiany te były przede wszystkim konsekwencją restrukturyzacji potransformacyjnej sprowadzającej się – w znacznej mierze – do ograniczenia liczby ludności,

---

Dr Ewa Flaszyńska, Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Katedra Ustroju Pracy i Rynku Pracy, ul. Nowy Świat 67, 00-927 Warszawa, e-mail: e.flaszyńska@uw.edu.pl, ORCID: 0000-0003-1554-1400.

Utwór dostępny jest na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe.
[Creative Commons CC BY 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

dla której rolnictwo stanowiło główne źródło utrzymania. Zmiany te były także konsekwencją procesu restrukturyzacji i modernizacji podmiotów funkcjonujących w sektorze rolnym, również działających w sferze produkcji rolnej.

W przypadku wsi problem stanowi istniejąca struktura zatrudnienia. W niektórych regionach przeważa bowiem zatrudnienie w mało efektywnym (np. ciągle nieekologicznym) rolnictwie. I w końcu zmiany na wsi związane są także z zachodzącym procesem starzenia się jej mieszkańców i brakiem następców – osób kontynuujących prowadzenie gospodarstw rolnych, jak również z rezygnacją z prowadzenia nisko dochodowej działalności rolniczej i związanym z tym brakiem środków inwestycyjnych na rozwój użytkowanych gospodarstw rolnych (GUS 2021a, s. 13).

W porównaniu do 2010 r. liczba gospodarstw rolnych w 2020 r. zmniejszyła się o blisko 13%. Nadal jednak znacząca jest liczba charakterystycznych dla polskiego rolnictwa małych gospodarstw rolnych produkujących głównie lub wyłącznie na samozaopatrzenie związanych z nimi gospodarstw domowych. Zgodnie z danymi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) na koniec czerwca 2021 r. liczba rolników prowadzących działalność rolniczą w gospodarstwach, ubezpieczonych w KRUS, wyniosła w Polsce 1 173 413¹.

Liczba pracujących Polaków zamieszkałych na wsi w 2020 r. wyniosła 6,6 mln i w stosunku do poprzedniego roku wzrosła o 0,6% (wszystkich pracujących Polaków było 16,4 mln). W porównaniu do 2000 r. widoczny jest wzrost o 19,3% liczby pracujących zamieszkałych na wsi². Trzeba tu jednak wyraźnie podkreślić i rozróżnić: zamieszkały na wsi nie musi być – a nawet przeważnie nie jest – rolnikiem. Obecnie wiele osób, szczególnie pracujących w dużych miastach, przenosi się i mieszka na wsiach położonych wokół aglomeracji. Monika Stanny i Paweł Strzelecki w rozdziale opracowania *Polska wieś 2020. Raport o stanie wsi* uważają, że urbanizacja, z jaką mamy do czynienia w Polsce, powoduje rozrastanie się aglomeracji i coraz większe zawłaszczanie obszarów wiejskich na miejsca zamieszkania. Temu zjawisku zdecydowanie sprzyja poprawa możliwości komunikacyjnych wokół dużych aglomeracji przejawiająca się m.in. w ułatwionych dojazdach do pracy. Dotyczy to zarówno komunikacji publicznej, jak i prywatnej (Stanny, Strzelecki 2020). Jeśli chodzi o rolników, to w strukturze pracujących w ciągu ostatnich 20 lat odsetek zatrudnionych w sektorze rolniczym spadł niemal dwukrotnie (z 18,8% w 2000 r. do 9,6% w 2020 r.) (GUS 2021b).

¹ Podstawowe dane statystyczne z zakresu płatników składek KRUS zob. <https://www.krus.gov.pl/krus/krus-w-liczbach/podstawowe-dane-statystyczne-z-zakresu-platnikow-skladek/> (dostęp: 6.11.2021).

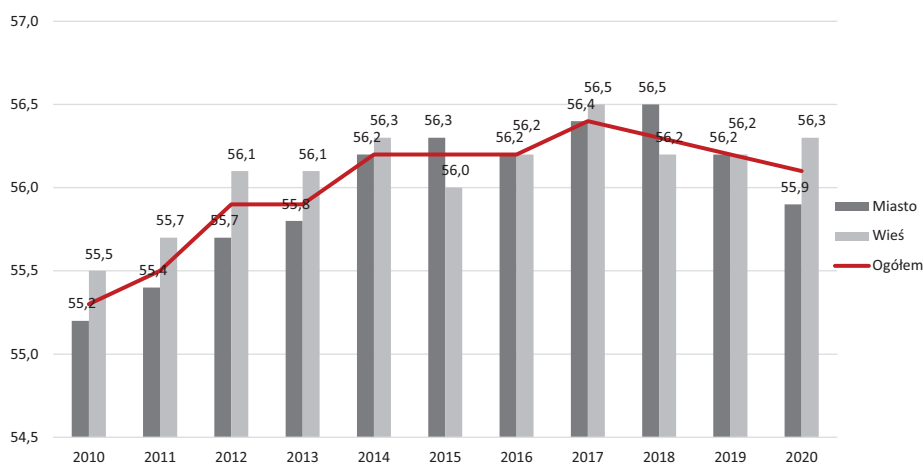
² Z danych GUS-u wynika, że w latach 1989–2018 liczba mieszkańców terenów wiejskich wzrosła o ok. 721 tys. i osiągnęła poziom 15,3 mln osób. W tym samym czasie liczba mieszkańców całego kraju wzrosła o 373 tys. do poziomu 38,4 mln.

W 2020 r. Polska znalazła się wśród państw UE, w których nastąpił nieznaczny (o 0,1 p.p. w stosunku do 2019 r.) spadek aktywności zawodowej ludności. Współczynnik aktywności zawodowej ludności w wieku 15 lat i więcej, określający odsetek liczby aktywnych zawodowo (tj. pracujących i bezrobotnych) do liczby ludności w danej grupie wiekowej, pozostawał w 2020 r. na wsi wyższy niż w mieście. W tymże roku wynosił on 55,9% w mieście, a 56,3% na wsi (rysunek 1).

Natomiast wskaźnik zatrudnienia w Polsce, określający udział pracujących w liczbie ludności, wzrastał i był wyższy w miastach niż na wsi (rysunek 2).

Jak widać, wzrost ogólnej liczby pracujących przełożył się na poprawę wartości wskaźnika zatrudnienia ludności, zarówno na wsi, jak i w mieście.

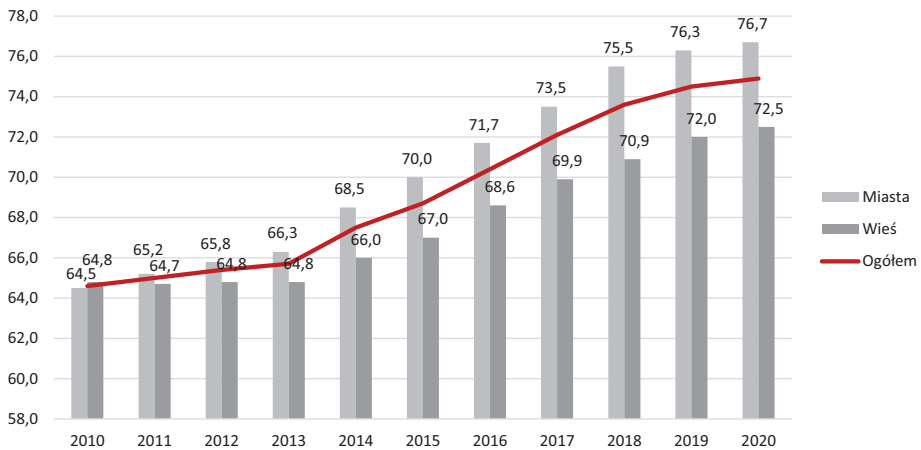
Warto w tym miejscu wspomnieć, że w 2020 r. nastąpił także niespodziewany wzrost zatrudnienia w samym rolnictwie. Do tego sektora napłynęło wówczas 100 tys. nowych pracowników, z czego prawie połowa – ściślej 46% – należała wcześniej do grupy osób biernych zawodowo, a 38% pracowało w innym sektorze gospodarki (Lewandowski, Szewczyk, Madoń 2021, s. 8 i n.). Wzrost zatrudnienia w rolnictwie wynikał przede wszystkim z przepływu pracowników o wykształceniu zawodowym, przy czym najwięcej osób przeniosło się do rolnictwa z przemysłu oraz budownictwa. Ponad połowa osób (54%) była w wieku od 25 do 44 lat.

Rysunek 1. Współczynnik aktywności zawodowej ludności zamieszkałej w Polsce w wieku 15 lat i więcej w miastach i na wsi w latach 2010–2020 (w %)

Figure 1. Economic activity rate of the population living in Poland aged 15 and older in urban and rural areas in 2010–2020 (in %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu CeSAR Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.
Source: own study based on data from the CeSAR system of the Ministry of Family and Social Policy.

Rysunek 2. Wskaźnik zatrudnienia ludności zamieszkałej w Polsce w wieku 18–59/64 lat w miastach i na wsi w latach 2010–2020 (w %)

Figure 2. Employment rate of people living in Poland aged 18–59/64 in urban and rural areas in 2010–2020 (in %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu CeSAR Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.
Source: own study based on data from the CeSAR system of the Ministry of Family and Social Policy.

Oznacza to, że w rolnictwie zaczęły pracować przede wszystkim osoby młodsze, najprawdopodobniej te, które silniej dotknął kryzys związany z epidemią COVID-19 (Lewandowski, Szewczyk, Madoń 2021, s. 8 i n.). W ten sposób rolnictwo stało się tymczasową przechowalnią dla osób, które w innym przypadku najpewniej stałyby się bezrobotne lub bierne zawodowo (Lewandowski, Szewczyk, Madoń 2021, s. 8 i n.).

Porównując bezrobocie na wsi i w mieście, należy podkreślić, że to pierwsze wyróżniają określone cechy. Przede wszystkim jest ono zjawiskiem bardziej trwałym niż bezrobocie w mieście i trudniejszym do ograniczenia. Dzieje się tak z uwagi na niewielką liczbę przedsiębiorstw tworzących wiejski rynek pracy, zubożenie wsi ograniczające zakres działalności gospodarczej i handlowej oraz niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych ludności wiejskiej. Nie bez wpływu na mobilność zatrudnieniową mieszkańców wsi, na obszarach poza dużymi aglomeracjami, są ograniczone możliwości komunikacyjne związane z dojazdami do pracy. W pierwszych dwóch dekadach po zmianach ustrojowych w Polsce szczególnie niebezpieczne skutki miało bezrobocie wśród pracowników byłych PGR-ów. Było ono silnie skoncentrowane lokalnie, długotrwałe i tym samym stanowiło realne zagrożenie dla rozwoju rodzin mieszkających w osiedlach popegeerowskich.

Ponadto poziom bezrobocia na wsi spada wolniej niż w mieście, ale równocześnie – w okresach pogorszenia sytuacji na rynku pracy, co pokazał ostatni kryzys związany z pandemią COVID-19 – dynamika jego wzrostu jest wolniejsza na wsi. Utrata pracy w mieście powoduje potrzebę szybszego uzyskania pomocy urzędu pracy (np. zasiłku czy instrumentu wspierającego powrót na rynek pracy). Z kolei mieszkańcy wsi, szczególnie ci posiadający gospodarstwa, są mniej skłonni do rejestrowania się w urzędzie pracy. Natomiast główną przyczyną odpływu bezrobotnych z rejestru, zarówno wśród zamieszkałych na wsi, jak i w mieście, jest podejmowanie pracy oraz niepotwierdzenie gotowości do pracy.

Wolniejszy spadek poziomu bezrobocia na wsi wynika z niewystarczającej liczby ofert pracy na terenach wiejskich, gorszego skomunikowania z obszarami przemysłowymi, jak również z faktu, że bezrobotni na wsi są – o czym wspomniano już wcześniej – słabiej wykształceni niż bezrobotni w miastach.

Pod koniec 2020 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 469,2 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi, zatem w porównaniu do stanu z końca 2019 r. ich liczba wzrosła o 15,6%. W związku z ogólnym okresowym wzrostem bezrobocia wynikającym z pandemii odsetek zamieszkałych na wsi wśród zarejestrowanych bezrobotnych wyniósł 44,8 wobec 46,8% w 2019 r.³ W ciągu ostatnich 20 lat wraz z poprawą ogólnej sytuacji na rynku pracy i spadkiem liczby osób zarejestrowanych w urzędach pracy zmalała również liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi. Spadek ten wyniósł ponad 60%.

Po wejściu Polski do UE, dzięki realizacji programu Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), udało się doprowadzić do wzrostu produkcji oraz dochodów rolniczych. Konsekwentnie następująca poprawa poziomu wyposażenia gospodarstw rolnych w ziemię i techniczne środki produkcji, zmiana organizacji produkcji i wdrażanie postępu rolniczego przyczyniły się do wypychania z rolnictwa nieefektywnie wykorzystywanych zasobów pracy. Biorąc pod uwagę zapotrzebowanie polskiej gospodarki na siłę roboczą i niedostatki polskiej demografii, procesy przekierowywania nadmiaru zasobów pracy do działalności pozarolniczej trzeba uznać za zbyt wolne. Odzyskiwanie zasobów pracy z rolnictwa odbywa się nie tylko w wyniku zmniejszania liczby gospodarstw rolnych, przy jednoczesnym zwiększeniu ich obszaru, lecz także poprzez pozyskiwanie przez rodziny użytkujące gospodarstwa rolne dochodów z dodatkowej pracy lub pozarolniczej działalności gospodarczej. Niektórzy eksperci twierdzą, że o wolne zasoby siły roboczej w rolnictwie do rejestrowanej pracy w innych sektorach będzie trudno. Przepływowi pracowników do firm nie sprzyja bowiem ani demografia, ani system instytucjonalno-prawny, a duża część szacowanej rezerwy pracuje, ale w szarej strefie (Obserwator Finansowy 2019).

---

³ Zob. <https://psz.praca.gov.pl/-/15450323-bezrobocie-w-polsce-rok-2020> (dostęp: 6.11.2021).

Tabela 1. Liczba bezrobotnych i procent bezrobotnych w Polsce w latach 2010–2020 z podziałem na wieś i miasto
Table 1. The number of the unemployed and the percentage of the unemployed in Poland in 2010–2020, divided into rural and urban areas

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Liczba bezrobotnych										
Ogółem	1 954 706	1 982 676	2 136 815	2 157 883	1 825 180	1 563 339	1 335 155	1 081 746	968 888	866 374	1 046 432
Wieś	856 432	874 488	938 975	954 830	812 090	701 594	603 592	493 055	447 693	405 860	469 240
Miasto	1 098 274	1 108 188	1 197 840	1 203 053	1 013 090	861 745	731 563	588 691	521 195	460 514	577 192
	Procent bezrobotnych										
Wieś	43,8	44,1	43,9	44,2	44,5	44,9	45,2	45,6	46,2	46,8	44,8
Miasto	56,2	55,9	56,1	55,8	55,5	55,1	54,8	54,4	53,8	53,2	55,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu CeSAR Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.
 Source: own study based on data from the CeSAR system of the Ministry of Family and Social Policy.

Podobnie jak w rozwiniętych gospodarkach także w Polsce zmniejsza się zatrudnienie w rolnictwie (wyjątkiem – jak pokazano wyżej – był rok 2020). Przy w miarę stałym zatrudnieniu w przemyśle obszarem ciągłego wzrostu zatrudnienia stają się usługi. Zabiegi o płynny przepływ uwalnianej z rolnictwa siły roboczej i zagospodarowywanie jej w przemyśle i usługach jest dzisiaj ważnym zadaniem publicznych służb zatrudnienia.

2. Pomoc dla rolników zarejestrowanych jako osoby bezrobotne

Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy⁴ nie przewiduje szczególnych rozwiązań dla osób mieszkających na wsi i nie różnicuje dostępu do usług i instrumentów rynku pracy dla osób mieszkających w mieście lub na wsi. W przepisach zapisano jednak, że statusu bezrobotnego nie może nabyć osoba, która m.in. jest właścicielem lub posiadaczem samoistnym lub zależnym nieruchomości rolnej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁵, o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe, lub nie podlega ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodarstwie rolnym o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe. Możliwość nabycia statusu bezrobotnego przez osobę niebędącą właścicielem lub posiadaczem samoistnym gospodarstwa rolnego została wprowadzona w 1989 r. i obecne przepisy, z pewnymi modyfikacjami, są ich kontynuacją. Wszystkie wymienione w definicji bezrobotnego negatywne przesłanki nabycia statusu bezrobotnego są ze sobą równorzędne.

Status osoby bezrobotnej daje możliwość korzystania z dostępnych w powiatowym urzędzie pracy usług i form wsparcia. Jeżeli bezrobotny spełnia warunki do nabycia prawa do zasiłku – również jest on przyznawany. Uzyskanie tego prawa związane jest z posiadaniem okresu uprawniającego do nabycia zasiłku – o czym mowa w art. 71 ust. 1 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy – za który została opłaconą składka na Fundusz Pracy. Obecnie zasiłek dla bezrobotnych jest świadczeniem wypłacanym osobom bezrobotnym, które utraciły pracę i legitymują się w okresie 18 miesięcy, do dnia dokonania rejestracji w urzędzie, 365 dniami zatrudnienia. Warunkiem uzyskania prawa do zasiłku jest również osiągnięcie wcześniej pensji w kwocie co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę (nieuwzględniane są okresy urlopu bezpłatnego dłuższego niż 30 dni). Zasiłek przysługuje tylko bezrobotnym, którzy całkowicie utracili pracę. Korzystają oni

---

⁴ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2021 poz. 1100).

⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2020 poz. 1740).

z tego świadczenia przez okres 6 lub 12 miesięcy w zależności od stopy bezrobocia, jaka występuje na obszarze zamieszkiwanym przez bezrobotnego w stosunku do przeciętnej stopy bezrobocia w kraju. Wysokość zasiłku dla bezrobotnych zależy od stażu pracy osoby bezrobotnej: do 5 lat przysługuje zasiłek w wysokości 80% zasiłku podstawowego, pomiędzy 5 a 20 lat – 100%, a w przypadku co najmniej 20 lat – zasiłek w wysokości 120% zasiłku podstawowego. Środki Funduszu Pracy, z którego wypłacane są zasiłki dla bezrobotnych, pochodzą w głównej mierze ze składek pracodawców opłacających takie składki za zatrudnionych pracowników. Rolnicy nie odprowadzają składek na Fundusz Pracy, ale opłacają je rolnicze spółdzielnie produkcyjne, spółdzielnie kółek rolniczych lub spółdzielnie usług rolniczych – za swoich członków, z wyjątkiem tych, którzy wnieśli wkład gruntowy o powierzchni użytków rolnych większej niż 2 ha przeliczeniowe.

Jeśli gospodarstwo rolne przekracza 1 ha przeliczeniowy, to bezrobotny podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy i figurując w rejestrze osób bezrobotnych, jest zobowiązany odprowadzać składki na KRUS. W czasie pobierania zasiłku dla osób bezrobotnych jest z tego obowiązku zwolniony.

Jeżeli zaś osoba jest właścicielem lub posiadaczem samoistnym lub zależnym nieruchomości rolnej o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe lub podlega ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodarstwie rolnym o powierzchni użytków rolnych przekraczających 2 ha przeliczeniowe, to nie może zarejestrować się w urzędzie pracy jako bezrobotny, ale może jako osoba poszukująca pracy. Ta druga możliwość nie pozwala jednak skorzystać z różnych form wsparcia, niemniej przysługują z tego tytułu inne świadczenia. Natomiast małżonek rolnika niepracujący na stałe w gospodarstwie rolnym mieści się w definicji bezrobotnego⁶.

W sytuacji gdy osoba podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników, a jej stosunek pracy lub stosunek służbowy został rozwiązany z przyczyn dotyczących zakładu pracy i nie nabędzie ona prawa do zasiłku, przysługuje jej pokrycie składek na ubezpieczenia społeczne rolników w okresie pierwszych czterech kwartałów po rozwiązaniu stosunku pracy lub stosunku służbowego, stypendium w okresie odbywania szkolenia, a także odszkodowanie z tytułu ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków powstałych w związku z odbywaniem szkolenia, na zasadach przewidzianych dla bezrobotnych. Rejestracja w urzędzie uprawnia również do korzystania z usług funkcjonującego w jego strukturze centrum aktywizacji zawodowej. Do zakresu działania centrum należy świadczenie usług, którymi są: pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe oraz organizacja szkoleń. Poszukujący

⁶ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 26 stycznia 2018 r. (sygn. akt: II SA/Wa 1236/17).

pracy rolnik może zostać skierowany na szkolenie organizowane przez powiatowy urząd pracy lub szkolenie finansowane przez starostę z Funduszu Pracy, realizowane przez instytucję szkoleniową, które odbywa się w formie kursu przebiegającego według planu nauczania obejmującego przeciętnie nie mniej niż 25 godzin zegarowych w tygodniu. Starosta może również sfinansować koszty szkolenia w celu podjęcia zatrudnienia lub pozarolniczej działalności gospodarczej poza gospodarstwem rolnym, przyznać jednorazowo środki na podjęcie działalności pozarolniczej lub na zakup ziemi, nie wyłączając działalności wytwórczej lub usługowej związanej z rolnictwem. Starosta może też sfinansować z Funduszu Pracy koszty studiów podyplomowych należne organizatorowi studiów do wysokości 100%, jednak nie więcej niż 300% przeciętnego wynagrodzenia.

3. Zamieszkali na wsi, w tym rolnicy, korzystający z programów aktywizacji zawodowej

Warto podkreślić, że bezrobotni zamieszkali na wsi to w dużej mierze osoby młode (w wieku 18–34 lat), z niskim wykształceniem (gimnazjalne/podstawowe i poniżej lub zasadnicze zawodowe/branżowe), bez stażu pracy lub z niewielkim doświadczeniem zawodowym. Osoby bezrobotne zamieszkałe na wsi dłużej pozostają w rejestrach bezrobotnych (ponad 49% osób zarejestrowanych jako bezrobotne i zamieszkałych na wsi pozostaje w bezrobociu powyżej 12 miesięcy).

W całym 2020 r. z aktywnych form wsparcia skorzystało 213,5 tys. bezrobotnych, z czego 108,9 tys. stanowili bezrobotni zamieszkali na wsi. W okresie styczeń–lipiec 2021 r. zaktywizowano ponad 165 tys. bezrobotnych, w tym prawie 83 tys. zamieszkałych na wsi. Zatem w liczbie aktywizowanych bezrobotnych mieszkańcy wsi stanowili ponad połowę zaktywizowanych bezrobotnych w kraju, a tym samym udział mieszkańców wsi wśród uczestników aktywnych programów był nawet wyższy niż ich odsetek w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy⁷.

Ciekawe wyniki otrzymamy, analizując dane pochodzące z systemu Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej CeSAR, który zawiera komplet narzędzi do integracji danych z różnych źródeł i jest dedykowany wyłącznie pracownikom publicznych służb zatrudnienia⁸. Dane z systemu CeSAR różnią się liczbą osób od danych pozyskanych z systemu statystyki publicznej, ale pozwalają na szczegółową charakterystykę konkretnych kategorii osób. Agregując dane według następujących kategorii: zamieszkanie na wsi, zawód z tzw. szóstej

⁷ <https://psz.praca.gov.pl/-/15450323-bezrobocie-w-polsce-rok-2020> (dostęp: 6.11.2021).

⁸ Centralny System Analityczno-Raportowy (CeSAR) to platforma analityczno-raportowa Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, która umożliwia prowadzenie przekrojowych analiz danych dotyczących zarówno rynku pracy, jak i zabezpieczenia społecznego i rodziny.

grupy Klasyfikacji Zawodów i Specjalności (tj. rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy), przedstawiają one następujący wniosek – w całym 2020 r. z różnych form wsparcia oferowanych przez powiatowy urząd pracy skorzystało 23 971 osób. Do najczęściej wybieranych należało skierowanie do pracy (ponad 11 tys.), na dalszych miejscach znalazły się indywidualna informacja zawodowa (3320), indywidualna porada zawodowa (2186), rozmowa doradcza (2523) i skierowanie na staż (1702). Najmniej osób (po jednej) skorzystało z dotacji na działalność gospodarczą (również w formie spółdzielni socjalnej), pokrycia kosztów egzaminów i licencji oraz kosztów studiów podyplomowych.

Źródłem finansowania wspomnianych działań są środki Funduszu Pracy przekazywane urzędowi pracy co roku w ramach limitu rocznego na finansowanie działań aktywizacyjnych dla wszystkich grup klientów zarejestrowanych w urzędach pracy (bez możliwości wyodrębnienia kwoty przeznaczonej na rzecz aktywizacji zawodowej odchodzących z rolnictwa do pozarolniczych sektorów), a także uruchamiana w trakcie roku rezerwa Funduszu Pracy będąca w dyspozycji ministra właściwego do spraw pracy. Przykładowo w 2021 r. urzędy pracy na finansowanie programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej dysponowały środkami w kwocie 3014 mln zł⁹. W jej ramach powiatowe urzędy pracy mogą finansować wszystkie formy wsparcia bezrobotnych. Wyboru realizowanych form aktywizacji zawodowej bezrobotnych i innych uprawnionych osób, w ramach łącznej kwoty ustalonej dla powiatu na finansowanie programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej, dokonuje starosta po zasięgnięciu opinii powiatowej rady rynku pracy. Zgodnie z zasadami ubiegania się o środki rezerwy Funduszu Pracy na finansowanie działań aktywizacyjnych realizowanych przez powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy w 2021 r. środki rezerwy mogły być przeznaczone na finansowanie realizacji działań aktywizacyjnych m.in. w formie programów aktywizacji zawodowej bezrobotnych zamieszkujących na wsi. Programy te przeznaczone są dla mieszkańców gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Do dnia 30 września 2021 r. na powyższy program rozdysponowano środki rezerwy Funduszu Pracy w kwocie 49 mln zł.

Analiza danych z systemu CeSAR pozwala również na zbadanie liczby dostępnych ofert pracy zgłaszanych do urzędów pracy. Ostatnie lata pokazują spadek ofert pracy w zawodach związanych z rolnictwem przy jednoczesnym wzroście zapotrzebowania na pracowników sezonowych do wykonywania okresowo prac prostych, co pokazuje tabela 2.

⁹ Dane Departamentu Funduszu Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Tabela 2. Oferty pracy w latach 2015–2021 w zawodach związanych z rolnictwem
Table 2. Job offers in 2015–2021 in occupations related to agriculture

Rok	Leśnicy i rybacy	Robotnicy wykonujący prace proste w rolnictwie, leśnictwie i rybactwie	Rolnicy i rybacy pracujący na własne potrzeby	Rolnicy produkcji towarowej
2015	2 126	8 358	867	7 182
2016	2 523	13 816	5 433	9 446
2017	2 684	16 976	3 745	11 280
2018	2 130	14 477	4 709	10 012
2019	1 435	11 471	3 334	10 475
2020	898	9 498	2 599	11 791
2021	1 011	9 182	3 314	9 575

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu CeSAR Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.
 Source: own study based on data from the CeSAR system of the Ministry of Family and Social Policy.

Równocześnie w rolnictwie, podobnie jak poza nim, coraz trudniej pozyskać pracowników, szczególnie przy pracach sezonowych. Od kilku lat Polska jest liderem w Europie pod względem przyjazdów cudzoziemców w celu wykonywania pracy. Potwierdzają to dane Eurostatu: 625 tys. przyjezdnych pracowników w 2019 r., 502 tys. w 2020 r. (pomimo kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19 Polska pozostała liderem w zakresie liczby przyjętych migrantów zarobkowych). Liczba wydanych zezwoleń na pracę (455 tys.) oraz oświadczeń wpisanych do ewidencji (1,833 mln) w 2021 r. (do 30 listopada) była rekordowo wysoka¹⁰. Według danych ZUS-u liczba ubezpieczonych cudzoziemców na koniec sierpnia 2021 r. sięgnęła 888 tys., to o 163 tys. więcej niż na początku tego roku (725 tys. na koniec grudnia 2020 r.).

W pierwszej połowie 2021 r. w powiatowych urzędach pracy złożono ok. 300,5 tys. wniosków o zezwolenie na pracę sezonową. 97% zezwoleń przypadło na branżę: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo. Najwięcej zezwoleń wydano w ramach dwóch podklas PKD: uprawa pozostałych drzew i krzewów owocowych oraz orzechów, a także uprawa drzew i krzewów owocowych ziarnkowych i pestkowych (łącznie ponad 56%). W 98% zezwolenia dotyczyły pracowników Ukrainy (MRiPS 2021, s. 20). W zezwoleniach na pracę sezonową zdecydowaną większość określonych umów stanowiły umowy o pomocy przy zbiorach (68% umów). Wprowadzona w 2018 r. umowa o pomocy przy zbiorach (podlegająca ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu) miała ograniczyć

¹⁰ Dane Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

powszechne (nawet do 90%) stosowanie w rolnictwie umów o dzieło (niepodlegających żadnym ubezpieczeniom społecznym)¹¹.

4. Działania Unii Europejskiej na rzecz obszarów wiejskich

Polska należy do grupy krajów, w których ekonomiczne i społeczne znaczenie rolnictwa jest znacznie większe niż w zdecydowanej większości pozostałych krajów UE. Kilka polityk i funduszy UE zapewnia wsparcie w zakresie wyzwań i możliwości związanych z obszarami wiejskimi oraz przyczynia się do sprawiedliwego, ekologicznego i innowacyjnego rozwoju tych obszarów. Następujące europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne odgrywają szczególnie ważną rolę we wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich:

- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW),
- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR),
- Fundusz Spójności (FS),
- Europejski Fundusz Społeczny (EFS).

Komisja Europejska przedstawiła 30 czerwca 2021 r. długoterminową wizję dla obszarów wiejskich UE (KE 2021). Opierając się na prognozach i szerokich konsultacjach z obywatelami i innymi podmiotami na obszarach wiejskich, w przedstawionym dokumencie zaproponowano pakt i plan działania na rzecz obszarów wiejskich. W całej UE średni wiek mieszkańców na obszarach wiejskich jest wyższy niż w miastach, badania wskazują również, że do 2030 r. nastąpi powolny spadek populacji na tych obszarach. Z uwagi na to, że w wielu częściach Unii są one wciąż słabo skomunikowane i z ograniczonym dostępem do Internetu, brakuje także rozwiniętej sieci usług publicznych (np. szpitali), obszary wiejskie stają się mniej atrakcyjne jako miejsca do życia i pracy. Jednocześnie to one w najbliższym czasie będą przede wszystkim uczestnikami zmian ekologicznych i technologicznych. Komisja Europejska wraz z Komitetem Regionów planuje, po przeprowadzeniu badań i analiz w zakresie obszarów wiejskich, na początku 2024 r. opublikować sprawozdanie, w którym określone zostaną obszary wymagające zwiększonego wsparcia i finansowania, a także dalsze czynności w oparciu o plan działania UE

---

¹¹ Należy także zaznaczyć, że w krótkim czasie po wstąpieniu Polski do UE szacowana liczba migrantów przebywających czasowo poza granicami Polski wzrosła z 1 mln osób w 2004 r. do ponad 2 mln osób w 2010 r. W latach 2010–2017 tempo wzrostu emigracji było mniejsze, a średnio w tym okresie liczba osób poza granicami Polski rosła o ok. 77 tys. rocznie. Osiągnęła ona największą wartość na koniec 2017 r. – 2,54 mln osób. W kolejnych latach liczba obywateli Polski przebywających za granicą zaczęła spadać i prawdopodobne jest, że proces ten będzie kontynuowany. Zgodnie z wynikami najnowszego szacunku GUS-u na koniec 2020 r. poza granicami Polski przebywało czasowo ok. 2239 tys. mieszkańców kraju, tj. o 176 tys. (7,3%) mniej niż w 2019 r. (GUS 2021c).

na rzecz wsi. Wnioski mają zostać uwzględnione w dokumentach programowych UE na lata 2028–2034.

W połowie 2021 r. Komisja Europejska przedstawiła również plan działania na rzecz pobudzenia zrównoważonego, spójnego i zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich. Określono cztery dziedziny, w których realizowane będą inicjatywy przewodnie, aby obszary wiejskie stały się: silniejsze (poprzez wzmocnienie pozycji społeczności wiejskich, poprawienie dostępu do usług i ułatwienie innowacji społecznych), lepiej skomunikowane (transportowo i cyfrowo), odporne (ze względu na zmiany klimatyczne), zamożne (m.in. poprzez zróżnicowanie działalności gospodarczej i zwiększenie wartości dodanej działalności rolniczej i rolno-spożywczej oraz agroturystyki) (KE 2021).

Programy tworzenia miejsc pracy w rolnictwie funkcjonują w wielu krajach członkowskich. W Hiszpanii od ponad 30 lat działa program, który łączy ochronę zatrudnienia, aktywizację zawodową i gwarancję dochodów. Został on zaprojektowany specjalnie z myślą o wsparciu osób bezrobotnych, stawiając na pierwszym miejscu pracowników tymczasowych z tradycyjnego sektora rolniczego, którym brakuje stałego dochodu przez cały rok ze względu na pracę sezonową. Program przyczynił się do ograniczenia wyludniania obszarów wiejskich, ponieważ wiele z tych osób ma dostęp do ochrony zatrudnienia, nowych miejsc pracy po aktywizacji oraz zasiłku dla bezrobotnych w czasie, gdy w innym przypadku byłiby bezrobotni i w związku z tym nie osiągalni dochodów. Jednocześnie dzięki utrzymywaniu ludności na terytorium poziom dostępnej siły roboczej w rolnictwie jest stabilny, zwłaszcza w czasie żniw, co oznacza zapewnienie pracodawcom możliwości zatrudniania lokalnych pracowników i wiąże się z brakiem polegania wyłącznie na sprowadzaniu pracowników sezonowych z innych rejonów. W Irlandii tzw. wiejski program socjalny zapewnia dodatkowe środki rolnikom o niskich dochodach oraz rybakom i kobietom niemogącym zarobić na godne życie. Aby zakwalifikować się do programu, dana osoba musi otrzymywać świadczenia z opieki społecznej. W zamian osoby uczestniczące w programie świadczą usługi przynoszące korzyści społecznościom wiejskim¹².

5. Niedobory siły roboczej a możliwości wykorzystania rezerw z rolnictwa

Przy stosunkowo niskim udziale w PKB rolnictwo jest miejscem zatrudnienia dla znacznej liczby Polaków, co świadczy o wciąż niskiej efektywności gospodarowania części gospodarstw. Niewykorzystanym potencjałem jest znaczna grupa gospodarstw

---

¹² Informacje pozyskano w ramach europejskiej sieci publicznych służb zatrudnienia pesnetwork.eu (dostęp: 6.11.2021).

domowych, małych gospodarstw rolnych, które czerpią dochody z rolnictwa (w tym z dopłat bezpośrednich z UE), transferów socjalnych (renty, emerytury, zasiłki) i niekiedy tylko z pracy zarobkowej (Czyżewski 2010, s. 176). Dodatkowo nadwyżki siły roboczej wyższe na wsi niż w mieście widać m.in. z odczytów dostępnych wskaźników rynku pracy. Wszystko to w sytuacji, gdy w Polsce na tym rynku brakuje pracowników. Wyniki przeprowadzonego przez GUS badania dotyczącego zapotrzebowania na pracowników według zawodów w 2021 r. pokazały, że ponad 20% badanych jednostek poszukiwało pracowników (łącznie w jednostkach tych poszukiwano 423,9 tys. pracowników) (GUS 2021d). Najczęściej poszukiwaną grupą byli robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (w jej obrębie ponad 43% stanowiły oferty pracy dla robotników budowlanych i pokrewnych), a następnie specjaliści (w tym głównie do spraw ekonomicznych i zarządzania). Schodząc do poziomu zawodów, wysoki był popyt na sprzedawców, magazynierów, kierowców ciągnika siodłowego, kierowców samochodu ciężarowego, pomocniczych robotników budowlanych, pozostałych pracowników obsługi biurowej oraz pielęgniarek. Według badania ManpowerGroup wśród pięciu najbardziej pożądaných specjalizacji znaleźli się pracownicy obszaru logistyki, operatorzy produkcji i maszyn, pracownicy działu IT, pracownicy administracji i obsługi biura oraz pracownicy bezpośredniej obsługi klienta (ManpowerGroup 2021). Wyniki „Barometru Zawodów” wskazują, że znaczące braki kadrowe będą utrzymywać się w branży budowlanej i produkcyjnej¹³.

Jak wspomniano wcześniej, od kilku lat Polska jest liderem w Europie pod względem przyjazdów cudzoziemców w celu wykonywania pracy. Potwierdzają to dane Eurostatu, który na podstawie informacji z krajów członkowskich UE oraz państw Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (European Free Trade Association – EFTA) publikuje informacje na temat wydanych pierwszych zezwoleń pobytowych. Według danych za 2020 r. spośród 598 tys. zezwoleń legalizujących pobyt (tzw. *first permits*), jakie wydały władze RP, 502 tys. dotyczyło zezwoleń w związku z podjęciem pracy (MRiPS 2021, s. 4). A przecież większość cudzoziemców podejmujących zatrudnienie na polskim rynku pracy korzysta bądź z uproszczonej procedury pracy w Polsce (np. imigracja zarobkowa z Ukrainy), bądź z przywileju bezwizowego, co z kolei znajduje odzwierciedlenie w fakcie braku ujęcia w statystykach. Obecnie trudno sobie wyobrazić funkcjonowanie polskiej gospodarki bez pracy cudzoziemców. Umożliwia ona bowiem uzupełnianie niedoborów na rynku pracy, które od kilku lat stanowią jedną z najważniejszych barier rozwoju firm.

W poszukiwaniu dodatkowych rezerw pracowników wielu ekspertów i pracodawców patrzy na rolnictwo. Jak pokazują analizy Instytutu Ekonomiki Rolnictwa

¹³ <https://barometrzwodow.pl> (dostęp: 12.11.2021).

i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego (IERiGŻ – PIB), na koniec 2015 r. w rolnictwie indywidualnym pracowało ok. 490 tys. osób w wieku produkcyjnym zbędnych z perspektywy potrzeb gospodarstwa (co określa szacunkową wielkość ukrytego bezrobocia w sektorze rolnym). Stanowiły one prawie 20% w gronie pracujących w ciągu roku w działalności rolniczej w wieku ustawowej aktywności zawodowej (MRPiPS 2018, s. 9). Nietypowy trend pojawił się w roku 2020, kiedy, mimo pandemii COVID-19, zaobserwowano nagły wzrost dynamiki zatrudnienia w rolnictwie. W oddziałach KRUS-u w całym 2020 r. zarejestrowało się o 100 tys. osób więcej niż w całym poprzednim roku. Powodem takich zmian była pandemia, która w wielu zakładach pracy spowodowała zwolnienia i powrót osób tracących pracę do rolnictwa. Rejestrowali się głównie rolnicy posiadający gospodarstwa rolne, ale zatrudnieni na umowie o pracę, gdzie pracodawca wcześniej opłacał za nich składki na ZUS, ich małżonkowie i studiujące dzieci.

Duży potencjał niewykorzystanych zasobów siły roboczej tkwi w bierności zawodowej. Jak wynika z prowadzonego przez GUS Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), w drugim kwartale 2021 r. ponad 4,3 mln osób w wieku produkcyjnym pozostawało biernymi zawodowo, a w tej grupie 424 tys. osób było biernymi zawodowo z powodu emerytury. Należy wziąć pod uwagę, że prawie 0,9 mln osób biernych zawodowo w wieku produkcyjnym jako przyczynę nieposzukiwania przez nich pracy wskazywało obowiązki rodzinne i obowiązki związane z prowadzeniem domu.

Interesujące dane pokazuje liczba podmiotów korzystających w czasie pandemii COVID-19 z pomocy rządowej w ramach tzw. tarcz antykryzysowych. Z danych uzyskanych z systemów Syriusz^{Std} i Viator¹⁴ w sekcji: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, z pomocy skorzystało 16 311 przedsiębiorców, z czego niektórzy kilkakrotnie, a łączna liczba usług objęła 20 071 podmiotów. Najwięcej przedsiębiorstw rolniczych (15 720) skorzystało z pożyczki (w większości przypadków umarżanej) dla mikroprzedsiębiorców na sfinansowanie bieżących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej w wysokości do 5 tys. zł; 2175 z dotacji w wysokości do 5 tys. zł dofinansowania mikroprzedsiębiorcom, małym i średnim przedsiębiorcom części kosztów wynagrodzeń pracowników oraz należnych od tych wynagrodzeń składek na ubezpieczenie społeczne, a 2152 z dofinansowania prowadzenia działalności gospodarczej dla przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną, który nie zatrudnia pracowników i wykazał odpowiedni spadek obrotów. Działania na rzecz

---

¹⁴ Oprogramowanie Syriusz^{Std} jest dedykowanym systemem teleinformatycznym wspomagającym kompleksowo realizację statutowych zadań powiatowych urzędów pracy. Viator zaś to interoperacyjny system obsługiwany przez 16 wojewódzkich urzędów pracy, umożliwiający bezpieczną wymianę danych zarówno z innymi aplikacjami obszaru publicznych służb zatrudnienia, jak i z narzędziami wykorzystywanymi przez inne resorty i podmioty.

utrzymania miejsc pracy przyniosły efekty – pozwoliły, przynajmniej czasowo, ochronić miejsca pracy i utrzymać płynność finansową przedsiębiorcom w czasie ograniczeń związanych z prowadzeniem działalności.

Czy faktycznie obecnie rolnictwo dysponuje sporą nadwyżką siły roboczej, którą można przekierować do innych sektorów gospodarki? W ostatnim czasie polskie rolnictwo ulega głębokim przemianom, z jednej strony widoczny jest rozwój technologii przyczyniający się do wzrostu produkcji i eksportu, z drugiej zaś coraz bardziej wyraziste staje się wyludnianie obszarów wiejskich, starzenie się tamtejszego społeczeństwa, zanik usług publicznych i komercyjnych oraz uboga sieć połączeń komunikacyjnych. Nie ma wątpliwości, że pandemia, ograniczony import i eksport, zamknięte targowiska, zmniejszenie zapotrzebowania gastronomii i produkcji przemysłowej, czy ubożenie społeczeństwa niosą za sobą negatywne skutki dla rynku rolno-spożywczego, dochodów rolników i warunków bytowych mieszkańców wsi (Stanny, Strzelecki 2020).

Analiza dostępnych danych oraz badania ekspertów (Karwat-Woźniak 2015) wskazują, że ludność rolnicza charakteryzuje się niezmiennie relatywnie wysoką aktywnością zawodową, która coraz częściej lokowana jest poza użytym gospodarstwem. Do efektywnego wykorzystania nadwyżki siły roboczej w rolnictwie prowadzić musi konsekwentnie realizowana, prozatrudnieniowa polityka państwa, nastawiona przede wszystkim na:

- zmianę przepisów prawnych pozwalających na rejestrację rolników w urzędach pracy jako bezrobotnych. Przy obecnym systemie instytucjonalno-prawnym do „odzyskania” mogą być tylko pewne małe rezerwy;
- indywidualną pomoc dla osób, które same na rynek pracy nie powrócą. Wymaga to zagwarantowania odpowiednich zasobów organizacyjnych, finansowych i kadrowych w urzędach pracy, a także zapewnienia usług publicznych na potrzeby pracy z osobami wykluczonymi z rynku. Należy bowiem pamiętać, że ze wsi do miast emigrują przeważnie osoby lepiej wykształcone i mobilne, pozostałe wymagają pogłębionej pracy z odpowiednim pracownikiem urzędu pracy;
- przełamywanie bierności zawodowej;
- działania skierowane na dostosowywanie oferty kształcenia i szkolenia do obecnych i przyszłych potrzeb rynku pracy, wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej i miejskiej, podnoszenie kwalifikacji zawodowych osób wcześniej zatrudnionych w rolnictwie lub wywodzących się z gospodarstw rolnych;
- tworzenie nowych miejsc pracy w ramach realizowanych inwestycji infrastrukturalnych, w tym budowy dróg i autostrad;
- realizację programów ułatwiających mobilność zatrudnieniową mieszkańców obszarów wiejskich oddalonych od dużych aglomeracji;

- popularyzację na terenach wiejskich pracy zdalnej jako potencjału w aktywizacji osób, dla których kluczową barierą w podjęciu zatrudnienia jest często logistyka związana z dotarciem do zakładu pracy. Praca zdalna stwarza także większe możliwości aktywizacji zawodowej części osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności (1 mln osób);
- rozwój doradztwa biznesowego (mającego na celu wsparcie rozwoju agroturystryki i gospodarstw ekologicznych).

6. Podsumowanie

Szybki rozwój kraju wymaga stałego dopływu potrafiącej sprostać oczekiwaniom rynku pracy siły roboczej. Niedobór rąk do pracy pokrywany jest dzisiaj głównie przez poszukujących pracy w Polsce imigrantów zarobkowych. Racjonalnie opracowana, a następnie realizowana polityka migracyjna nie zwalnia z dbałości o stały wzrost krajowego wskaźnika zatrudnienia. Niedostatki demografii jeszcze dobitniej podkreślają potrzebę wykorzystywania rezerw tkwiących w polskich zasobach pracy i uruchamiania procesów przenoszenia zbędnych zasobów pracy z jednych gałęzi gospodarki do tych, które w związku z rozwojem ich potrzebują. Ogromną rolę do wykonania w tym procesie mają przede wszystkim do odegrania publiczne służby zatrudnienia, tym bardziej że w świetle analizowanych w niniejszym artykule danych mieszkańcy wsi stanowili ponad połowę zaktywizowanych bezrobotnych w kraju. Ta sytuacja pokazuje zaś, że właśnie wśród nich jest potencjał i chęć do zmiany swego statusu na rynku pracy.

Nowoczesne rolnictwo w Europie absorbuje w najwyższej rozwiniętych krajach europejskich średnio ok. 3% pracujących. Polskie rolnictwo nadal pochłania stosunkowo duże zasoby krajowej siły roboczej, wynoszące ok. 9,6% ogółu zatrudnionych (Stanny, Strzelecki 2020). Stałe unowocześnianie polskiego rolnictwa i przekształcanie go w pełni rynkową gałąź gospodarki jest w stanie uwolnić nadwyżkę rąk do pracy. Ważnym wyzwaniem stojącym przed polską polityką rynku pracy staje się więc tworzenie warunków do pełnego wykorzystania tych uwalnianych rezerw.

Bibliografia

- Czyżewski A. (2010). Co dała integracja europejska polskiej wsi – w opinii ekonomisty. W: J. Wilkin, I. Nurzyńska (red.). *Polska wieś 2010. Raport o stanie wsi* (s. 159–168). Warszawa: Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa, Wydawnictwo Naukowe Scholar.

- GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2021a). *Powszechny Spis Rolny 2020. Raport z wyników*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/psr-2020/powszechny-spis-rolny-2020-raport-z-wynikow,4,1.html> (dostęp: 6.11.2021).
- GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2021b). Pracujący w gospodarce narodowej w 2020 roku. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/pracujacy-w-gospodarce-narodowej-w-2020-roku,7,18.html> (dostęp: 6.11.2021).
- GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2021c). Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2020. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-czasowej-emigracji-z-polski-w-latach-2004-2020,2,14.html> (dostęp: 6.11.2021).
- GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2021d). Zapotrzebowanie rynku pracy na pracowników według zawodów 2021 r. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/zapotrzebowanie-ryнку-pracy-na-pracownikow-według-zawodow-2021-r-,24,1.html> (dostęp: 12.11.2021).
- Karwat-Woźniak B. (2015). Zasoby pracy w polskim rolnictwie indywidualnym i ich wykorzystanie. *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*, 102 (1), 70–84.
- KE [Komisja Europejska] (2021). Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich: silniejsze, lepiej skomunikowane, odporne i zamożne obszary wiejskie w UE. https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/newsroom/news/2021/06/30-06-2021-long-term-vision-for-rural-areas-for-stronger-connected-resilient-prosperous-eu-rural-areas (dostęp: 7.11.2021).
- Lewandowski P., Szewczyk N., Madoń K. (2021). *Sektorowe przepływy na rynku pracy w 2020 roku*. Warszawa: Instytut Badań Strukturalnych.
- ManpowerGroup (2021). Niedobór talentów – raport 2021. Wyniki dla Polski. https://www.manpowergroup.pl/wp-content/uploads/2021/07/MPG_2021_Niedob%C3%B3r-talent%C3%B3w-2021_-infografika-PL.pdf (dostęp: 12.11.2021).
- MRiPS [Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej] (2021). Informacja o zatrudnieniu cudzoziemców w Polsce (stan na 1 lipca 2021 r.). Departament Rynku Pracy. Warszawa. <https://tiny.pl/9vh5r> (dostęp: 12.11.2021).
- MRPiPS [Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej] (2018). Krajowy Plan Działań na rzecz Zatrudnienia na rok 2018. Warszawa. <https://tiny.pl/9vh5f> (dostęp: 12.11.2021).
- Obserwator Finansowy (2019). Czas dużych rezerw siły roboczej w rolnictwie już za nami. Wywiad Macieja Jaszczuka z Moniką Stanny. <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/nowe-trendy/spoleczenstwo/czas-duzych-rezerw-sily-roboczej-w-rolnictwie-juz-za-nami> (dostęp: 12.11.2021).
- Stanny M., Strzelecki P. (2020). *Ludność wiejska*. W: J. Wilkin, A. Hałasiewicz (red.). *Polska wieś 2020. Raport o stanie wsi* (s. 31–51). Warszawa: Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa, Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Rural Residents: Unused Potential of the Labour Force in Poland?

Abstract: The aim of the article is to analyse the labour force in rural areas and to present the possibility of its reallocation to paid work outside agriculture. The labour market in rural areas is less and less identified with agricultural activity. The constant modernisation of Polish agriculture and transforming it into a fully market sector of the economy is able to free the surplus of labour. Thus, an important challenge facing the Polish labour market policy is creating conditions for the full use of these released resources, e.g. by re-skilling the labour force working in agriculture and using it in other sectors. The presented analysis was made on the basis of available statistical data and the data obtained from IT systems of public employment services.

Keywords: professional activity, unused human resources, rural areas, farmers, labour market, labour force.

